

УДК 340:341,1/0,8(327)+342

DOI: <https://doi.org/10.31359/1993-0941-2022-44-142>

К. А. Рагуліна, кандидат юридичних наук, науковий співробітник Сектору порівняльного конституційного та муніципального права НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України
ORCID ID: 0000-0003-3076-9702

ВЗАЄМОВПЛИВ МІЖНАРОДНОГО І НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА: ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ВИКЛИКИ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню впливу глобалізаційних процесів на розвиток та функціонування правової сфери на міжнародному рівні загалом і національному зокрема. Розглянуто задані глобалізацією тенденції змін інституціональної, функціональної, ідеологічної, результативної і нормативної складових елементів права. Підкреслено, що процес формування глобальної правової системи є тривалим та складним, ширшим та глибшим ніж суто стандартизація національних правових систем. Обґрунтовано доцільність та значущість проведення розгорнутого аналізу сучасних тенденцій розвитку права, як необхідного наукового підґрунтя для приведення правової системи України у відповідність до загальноєвропейських і світових правових стандартів, принципів і цінностей.

Ключові слова: національне право, міжнародне право, універсалізація права, національна безпека, глобалізація

Постановка проблеми. Глобалізація, як суспільне і правове явище, проявляється як у нових можливостях, так і загрозах. У науковому середовищі окремі вчені вважають процеси феномену глобалізації стихійними та неминучими, інші – спрямованими, треті наголошують на поєднанні обох векторів. Т. П. Чубко слушно вказує, що саме в аспекті запобігання негативним наслідкам глобалізації, зведення їх до мінімуму, є надзвичайно важливим розвиток глобалізаційних процесів у сфері права. При цьому ключовим має бути принцип верховенства права, практична реалізація якого є єдиним гуманним засобом, здатним вирішити проблему несправедливого перерозподілу світових ресурсів [15, с. 400]. Таким чином, актуальним і важливим є дослідження сутності, природи та напрямів правової глобалізації, спроба зрозуміти траєкторію її розвитку.

Нагальною при розгляді даної проблематики вбачається тенденція до підвищення впливу міжнародного права на систему та галузі внутрішнього права України внаслідок процесу глобалізації, що набирає сили. Повномасштабна війна на теренах нашої держави продемонструвала взаємозалежність глобалізованого світу, розкривши зворотній бік сучасної цивілізації, створивши нові та підсиливши існуючі глобалізаційні виклики. Ці події показали, що в умовах глобалізації змінюється світовий баланс сил, що призводить до зменшення обсягу безпекових гарантій держав.

Відтак, суттєве значення має пошук оптимальних форм і способів вирішення цієї проблеми, які дозволять забезпечити гармонійне поєднання національних та міжнародних інтересів. У зв'язку з цим необхідно визначитись у виборі пріоритетів держави, розробити, вдосконалити необхідні правові механізми й інструменти адаптації та мінімізації можливого негативного впливу глобалізації на національне право.

Метою статті є комплексний аналіз, осмислення й узагальнення основних напрямів впливу глобалізаційних процесів на розвиток і взаємовплив міжнародного та внутрішнього права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та прикладні аспекти особливостей глобалізації правової сфери, розуміння сутності, закономірностей і перспектив її розвитку ши-

роко висвітлюються у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема таких як: Р. М. Бірюков, Р. В. Войтович, В. В. Собкова, М. Г. Хаустова, С. Г. Стеценко, В. А. Стрільчук, Л. О. Васечко, Т. П. Чубко, В. М. Лукашевич, Л. Г. Удовика, В. П. Плавич, Брайант Г. Гарт, Теренс С. Холлідей, Е. Клепхем, Лоуренс Буль та ін. Проте дана проблематика є завжди актуальною і дискусійною в наукових дослідженнях, оскільки правотворча та правозастосовна діяльність, правова свідомість, правова ідеологія під впливом такого суперечливого явища як глобалізація зазнають якісних перетворень, знаходяться в стані становлення і постійних змін. Отже, поглибленого вивчення та систематизації на теоретико-емпіричному рівні вимагають сучасні процеси трансформації міжнародного права і розвитку національної правової системи України в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині існує багато відносно нових глобальних загроз людству, таких як тероризм, пандемії, природні та техногенні катастрофи, загроза глобального потепління тощо, а тому все більшого значення в сучасному світі набувають питання захисту особистості, суспільства та держави зокрема і через міжнародно-правові механізми. Слід визнати, що універсальний характер глобальних проблем вимагає багатосторонніх рішень. Глобалістськими пріоритетами стають свобода, права людини (причому права, які набули у другій половині ХХ ст. міжнародного характеру), а також цінності безпеки. Загальновідомо також, що свободи громадян гарантуються передусім державою та не можуть повноцінно реалізовуватися без дієздатної політичної влади, тобто поза державою як політичним співтовариством народу, пов'язаним правом та спільною метою. Зазначене обумовлює необхідність пошуку оптимального рішення щодо балансу між цінностями міжнародного характеру, з одного боку, і внутрішньодержавними інтересами – з іншого.

Професорка Р. В. Войтович зазначає, що глобалізація як відносно нове та динамічне явище привносить у світ більше викликів та небезпек, ніж переваг. В умовах поглиблення і поширення взаємозалежностей та взаємозв'язків у світовому співтоваристві суттєво змінюється вертикальна структура владних відносин,

якісно змінюється зміст міжнародних політичних відносин, знає певної трансформації і система державного управління. Все це є результатом виникнення та впливу глобальних викликів суспільного розвитку, які не можуть не позначатись на загально-національних та державно-управлінських системах світу [2].

В умовах глобалізації знаходження балансу влади та свободи, уникнення різкої диспропорції і конкуренції приватних та публічних інтересів становить головний зміст теорії та практики сучасного конституціоналізму. І саме право має чітко регламентувати дотримання такого балансу, сприяти гармонізації. При вирішенні цієї значимої проблеми важливо враховувати суперечність між всесвітнім процесом глобалізації й об'єктивною потребою держав зберегти власну ідентичність.

Надважливо, аби кожна держава світу незалежно від рівня розвитку знайшла можливість вписатись у глобальний простір, інакше вона ризикує опинитись у ситуації глобальної ізоляції, яка, своєю чергою, спровокує її соціально-політичну та економічну деградацію. Одночасно заміна національних інтересів глобальними породжує нові виклики національної небезпеки, наявним підтвердженням чого є спроби окремих світових держав підпорядкувати собі інтереси іншої національної держави. Негативними наслідками цього стає наростання соціально-політичних та етнічних конфліктів, які виводять систему суспільного розвитку з динамічної рівноваги, позбавляючи її можливості стабільного розвитку та ефективного функціонування.

Саме тому основне завдання забезпечення національної безпеки в умовах глобалізації має зводитися до створення умов для реалізації інтересів особи, суспільства та держави, що відповідає системі національних інтересів, яка з необхідністю має бути узгоджена з глобальною системою інтересів [3]. До національних інтересів зокрема відносяться: захист незалежності, суверенітету, державної та територіальної цілісності, долання воєнної агресії проти держави та її союзників, забезпечення умов для мирного, демократичного розвитку держави. Відповідно, саме рівень захисту таких інтересів є важливим індикатором ефективності національної безпеки держави в умовах глобалізації [14, с. 117].

В. П. Плавич акцентує увагу, що процеси глобалізації зумовлюють необхідність формування достатнього правового підґрунтя для забезпечення гармонійного співіснування націй і вирішення проблем загальнолюдського масштабу. Право виступає найважливішим елементом глобалізації, її необхідним нормативним фундаментом. Також сутнісні характеристики глобалізації, її проблеми і перспективи зумовлюють особливості розвитку права та його значення. Глобалізація як самостійний фактор розвитку права зумовлює необхідність вироблення певних загальних правових стандартів, які дадуть змогу перейти до якісно нового співіснування націй у сучасному світі на гуманістичних засадах [11, с. 29].

На правову систему в умовах глобалізації покладаються найважливіші завдання: по-перше, легально-формальне закріплення відповідних глобалізаційних тенденцій, забезпечення входження держави у світове співтовариство; по-друге, завдання з керування глобалізаційними процесами стосовно конкретної держави, їх обмеження, спрямування в певне русло задля убезпечення від негативних наслідків, пов'язаних з неузгодженістю національної правової системи, її можливостей, зі світовими тенденціями, а також з небезпекою потрапити в руйнівну залежність від найбільш розвинених країн, зайнявши місце своєрідного придатку у світовому співтоваристві [5, с. 260].

Глобалізація самого права, прогресивний розвиток універсальних властивостей, норм, форм і процедур правового типу суспільного життя є необхідним етапом і демонструє спроможність права регулювати процеси загальносуспільної глобалізації в межах загального (загальноважливого і загальнообов'язкового) правопорядку і для внутрішніх, і для міжнародних відносин. Зазначимо також, що процес глобалізації неминує зачіпає не тільки зовнішні аспекти юридичної матерії – а це саме характер відносин як між різними правовими системами, так і між правовими сім'ями. Однак безспірним є й той факт, що глобалізація одночасно впливає і на внутрішні зміни, які відбуваються в праві. Адже, як стверджує В. А. Стрільчук, детерміновані глобалізацією інтеграційні та трансформаційні процеси національної правової системи як цілісного правового явища не мо-

жуть не позначитися також на її структурних елементах [13, с. 360].

Основні взаємозалежні та взаємодоповнюючі напрями розвитку права під впливом глобалізації проявляються наступним чином.

1. Глобалізація впливає на зміну сутності права як феномену, який все більш активно проявляється як регулятор суспільних відносин не тільки на національному, але й на наддержавному, глобальному рівні – на рівні відносин транснаціональних корпорацій, міжнародних банків, міждержавних об'єднань і величезної кількості різноманітних неурядових організацій.

Відповідно, по мірі розвитку глобалізаційних процесів у певних межах змінюється соціальна сутність як внутрішнього права, так і міжнародного. Якщо традиційно для юридичної доктрини радянського періоду сутність права сприймалася виключно в класовому орієнтуванні, з погляду вираження, захисту та закріплення інтересів пануючих класів, то на сучасній стадії розвитку української держави і права вона трактується в більш широкому сенсі. А саме – не тільки як вираз класових, але й інших, зокрема людиноцентристських інтересів. Слід зауважити, що глобалізація неминуче привносить у соціальну сутність та зміст національного права поряд із класовим і людиноцентристським інтересом, ще й позадержавний інтерес. Носіями останнього є сильні, економічно та політично стабільні держави, а також транснаціональний капітал.

2. Глобалізація здійснює вплив на зміст права, його інституційну і функціональну роль, а також на цілі та завдання, що стоять перед ним, на його призначення. Безумовно, право завжди виступало як регулятор суспільних відносин і володіло багатьма іншими ознаками, якими воно, як явище, наділялося його дослідниками і за допомогою яких воно завжди ідентифікувалося. Водночас право постійно змінювалося і розвивалося. Це стосується як сутності, так і всіх інших сторін юридичної матерії, включаючи її формально-юридичний, політико-ідеологічний, інформаційний та інший зміст.

Так, внутрішньодержавні правові стандарти, які наповнюють собою формально-юридичний та інший зміст національно-

го права, під час розвитку інтеграційних процесів послідовно витісняються наддержавними, глобальними стандартами. У техніко-юридичному плані така стандартизація здійснюється двома способами, а саме — шляхом прямого перенесення правових стандартів, що склалися, з глобального або наднаціонального рівня, як це має місце, наприклад, в Європейському Союзі, на національний рівень або ж шляхом приведення наявних національних юридичних стандартів у відповідність із наднаціональними стандартами.

У 1995 р. Україна набула членства у Раді Європи, а в 2022 р. лідери 27 країн-членів ЄС ухвалили рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС. Як зазначає Л. А. Луць, важливим напрямом правової інтеграції України до ЄС є адаптація законодавства України до законодавства ЄС, забезпечення прав людини. Така адаптація передбачає зближення із сучасною європейською системою права; вона передбачає реформування правової системи України, поступове приведення її у відповідність до європейських стандартів [8, с. 220].

Пріоритетом розширення законодавчих засад європейської інтеграції України є оптимізація механізму реальної реалізації євроінтеграційних перетворень у практиці національного державного управління, а також підготовка законодавчого забезпечення подолання глобальних політичних ризиків і економічних загроз, які можуть мати місце у зв'язку з імплементацією Угоди про асоціацію. Первинним для України є прорахунок форсайту політико-правового і соціально-економічного розвитку українського суспільства та генерування нормативних конструкцій задля результативності відповідних процесів [9, с. 60]. Це створить умови для розширення інтеграції та трансформації процесу адаптації законодавства у більш змістовий — юридичної гармонізації.

3. Процес глобалізації впливає на нормативний компонент правової системи, який є початковою ланкою в механізмі правового регулювання суспільних відносин. Такий вплив відображається на всіх рівнях існування юридичної матерії, а саме — на глобальному, регіональному та внутрішньодержавному. На перших двох рівнях поява та зміна джерел права, враховую-

чи стан розвитку суспільства та держави, безпосередньо пов'язані в основному з правотворчою діяльністю наддержавних та міждержавних інститутів, а на національному рівні – переважно з правотворчою активністю держави.

Прикладом впливу глобалізації на джерела регіонального права може слугувати процес становлення та розвитку джерел права Європейського Союзу, а саме: установчих договорів; договорів, які вносять зміни та доповнення до установчих; договорів про приєднання нових держав до ЄС; прецедентів, створених Судом Європейського Союзу тощо. У якості прикладу впливу глобалізації на джерела національного права можна навести еволюцію джерел (форм) права сучасної України. Результатом стало поширене використання нормативно-правового договору, фактичне визнання та застосування судової практики (прецеденту), що зумовило підвищення ефективності здійснення правового регулювання за рахунок використання більш гнучких та адаптивних форм права.

4. *Трансформація міжнародного права* в умовах глобалізації. Процес формування глобальної правової системи є тривалим та складним, ширшим та глибшим ніж суто стандартизація національних правових систем. Інтеграція у світове співтовариство результує в напрацьованих міжнародною спільнотою нормах і правилах поведінки держав, створенні міжнародно-правових механізмів забезпечення досягнення спільних цілей. Вона істотно оновлює державно-правові системи членів світового співтовариства в контексті сучасних загальноновизнаних універсальних стандартів.

Класичне міжнародне публічне право як особлива правова система, яка регулює міждержавні відносини, і доктрина, що її обґрунтовує (див. Г. Гроцій «Про право війни та миру») зобов'язане своїм походженням західній цивілізації, яка сформувалася перш за все на засадах правових цінностей. Особливістю праворозуміння в епоху глобалізації є визнання міжнародною спільнотою низки сутнісних ознак (принципів права) формального і змістовного рівнів як невід'ємних властивостей права. Ці ознаки становлять ідеальні стандарти права з якими порівнюється право суверенних держав.

Інтеграція правових систем шляхом гармонізації й уніфікації їх права за прикладом Європейського Союзу є актуальною для багатьох європейських держав, зокрема пострадянських. Беручи до уваги значну кількість залишкових ідеологічних постулатів в правотворчій та правозастосовній діяльності державного апарату в Україні, необхідно застосовувати конкретно-аналітичний підхід до кожної з новацій, які вводяться до національної правової системи.

5. *Головним напрямом впливу глобалізації на право є його універсалізація*, яка полягає у виробленні єдиних спільних базових принципів і інститутів права, усунення суперечностей між національними правовими системами. Своєю чергою, право стає важливим інструментом глобалізації, оскільки відсутність єдиного правового поля, його недостатня сформованість гальмують процеси глобалізації в різних сферах формування і функціонування світового суспільства [15, с. 403].

Універсалізація національного права підсилює, з одного боку, вплив міжнародного права на національне, коли держави видають акти внутрішнього законодавства, необхідні для приведення в дію норми міжнародного права усередині країни (така рецепція або трансформація дає поштовх для розвитку тієї чи іншої галузі внутрішнього законодавства у новому напрямі), а з іншого — зміцнює позиції національного права при розробці норм міжнародного права, тобто вони починають мати більш спільні вектори розвитку.

Універсалізація права, породжена глобалізацією, за твердженням проф. В. П. Плавича, відбувається у формі правової інтернаціоналізації та правової конвергенції, охоплюючи юридичну норму, юридичну освіту, юридичну практику, систему норм і принципів права. На його думку, національні правові системи в процесі правової конвергенції та інших інтеграційних явищ, повинні поступово вплітати свій специфічний зміст у загальну тканину загальнолюдської, світової та правової культури, всередині якої відмінності між національними системами повинні зберегтися в такому стані і межах, щоб можна було говорити про єдність різноманіття [11, с. 33; 10, с. 18].

Таким чином, цей процес включає як застосування норм, принципів міжнародного права в структурі національного права, так і навпаки, впровадження норм національного права в міжнародне. Безперечно, це не відбувається автоматично, оскільки для застосування міжнародних норм і принципів необхідним є відповідний рівень розвитку національної правової системи, який полягає в її здібності до трансформації. Так, постійно відбувається взаємодія і взаємопроникнення різних нормативних положень між правовою системою одних країн та іншими правовими системами національного і міжнародного рівнів, що веде до універсалізації права.

Важливе значення у подальшій універсалізації внутрішньо-державного права має закріплення в національних конституціях сучасного комплексу невідчужуваних природних прав і свобод людини, а також визнання того, що загальновизнані принципи і норми міжнародного права є пріоритетною складовою національної правової системи [1, с. 38].

6. *Контекстно-історична взаємозалежність міжнародного і внутрішньодержавного права.* Від внутрішнього права держав, як ключових суб'єктів міжнародних відносин, залежить ефективне функціонування міжнародної системи. Його відставання від вимог теперішнього часу може спричинити серйозні міжнародні наслідки.

Етатистський, державоцентристський підхід до права не відповідає реаліям сьогодення [1, с. 39]. На перший план висувається проблема правової комунікації, тобто проблема успішного співіснування у сфері права найрізноманітніших суб'єктів, проблема загального праворозуміння і сумісної, синергійної правотворчості, у межах якої може реалізуватися не лише особиста свобода людини, але й її відповідальність за долі інших. Таке розуміння права неможливе при погляді на державу як на єдиного носія права.

Науковці традиційно виділяють такі концепції співвідношення норм міжнародного і внутрішньодержавного права як *дуалістична* та *моністична*. Суть дуалістичної концепції полягає в тому, що міжнародне і національне право розглядаються як дві незалежні системи права, кожна з яких не має юридичної сили

змінювати або створювати норми іншої системи. Прихильники моністичної теорії, віддаючи перевагу міжнародному або внутрішньодержавному праву, визнають пріоритет одного з них. Зазначимо, що спроба реалізації моністичної концепції примату внутрішньодержавного права в міжнародних відносинах привела світову спільноту до Другої світової війни.

Сьогоденні тенденції щодо трансформації демократичних режимів у тоталітарні характеризуються більш латентними процесами, проте точка входу залишається незмінною — пріоритетизація національного права над міжнародним. Необхідно вибудовувати міжнародну демократію, яка спиратиметься на міжнародний механізм нормотворчості і гармонізацію національних правових систем відповідно до спільного міжнародного права.

Позиція України щодо ролі міжнародного права в побудові глобального демократичного світового правопорядку чітко визначена в Конституції. Вплив норм міжнародного права на правову систему України відображається, насамперед у тому, що вони вводяться в дію ратифікаційним законом, набувають статусу норм національного права і підлягають відповідному застосуванню. По-друге, у разі колізії норм ратифікованого договору та норм національного права перші мають вищу силу і підлягають пріоритетному застосуванню. По-третє, забороняється вводити в право України й відповідно застосовувати договори, які суперечать Конституції України. При цьому фіксується, що належним чином ратифіковані міжнародні договори відповідають Конституції і посідають друге місце після неї як джерела правових норм, які підлягають застосуванню [6, с. 27].

Отже, міжнародне публічне право є визначальним у позиції та діях української держави в міжнародних відносинах, віддаючи пріоритет у прийнятті рішень з питань безпеки легітимним міжнародним структурам. Загальне міжнародне право відповідно обмежує міжнародну сферу компетентності права внутрішньодержавного.

7. Глобалізація змінює процеси правотворчості, правозастосування та правоохоронної діяльності. При цьому йдеться не тільки і навіть не стільки про техніко-юридичну та технологічну,

як про інституційну сторону питання, про більш широке залучення до правотворчої, правозастосовної та правоохоронної діяльності, поряд із національними державними інститутами, також міжнаціональних, наддержавних та регіональних. До такого роду суб'єктів належать ООН, ЮНЕСКО та інші подібні інститути, сформовані у післявоєнний період, а також такі міжнародні фонди як МВФ, міжнародні банки, міжнародні суди, типу Гаазького суду (Міжнародного кримінального суду), правоохоронні інститути типу Інтерполу, транснаціональні корпорації й інші міждержавні та наддержавні організації.

Глобалізація, будучи макромасштабним та багатоплановим процесом наростання загального у світових правових системах, на рівні правозастосування виражається в проникненні загальноновизнаних стандартів та моделей її організації. Можна виділити два шляхи глобалізаційного впливу на внутрішньодержавну практику. Перший шлях спрямований на приведення у відповідність національних правових норм до міжнародних, які регламентують правозастосовну діяльність (інкорпорація міжнародно-правових норм у внутрішньодержавне право). Мова йде про оновлення законодавчої основи у сфері процесуального регулювання. Варто сказати, що у цій частині уніфікації досягнуто деяких успіхів. Під час проведення в країні судово-правової реформи, спрямованої на підвищення ролі судової влади в суспільстві, вдосконалення судочинства, підвищення доступності правосуддя, посилення судової відповідальності органів державної влади та посадових осіб за дотриманням прав людини, суттєво оновлено процесуальне законодавство, сформовано та успішно функціонує система конституційної юстиції. Другий шлях пов'язаний із застосуванням норм, принципів та прецедентів міжнародного права у правовій системі України.

Зазначимо, що дотримання правопорядку в суспільстві є неможливим без забезпечення законності в діяльності самого державного апарату, без ліквідації таких негативних явищ як корупція, підвищення ролі громадянського суспільства в забезпеченні законності тощо. Двоїстий вплив глобалізації в цьому контексті проявляється в наступному. По-перше, вона стабілізує економічні відносини через впровадження між-

народних нормативних приписів. По-друге, міжнародні норми, що вводяться до національної системи права, в якості фактору правоутворення вбачають відносини, які можуть бути не розвиненими та об'єктивно-зумовленими в приймаючому суспільстві. Сама трансформація може відбиватися на перетворенні найрізноманітніших компонентів правової системи, які є характерними для певних країн. Міра цих перетворень залежить від безлічі чинників, що визначають особливості цих компонентів, які за своєю суттю та змістом є різними. Якщо одні компоненти є пристосовними до змін, то інші є достатньо консервативними і, відповідно, менш гнучкими. Ця гнучкість залежить від звичаїв, традицій, системи законодавства і свідомості громадян, тобто всієї внутрішньої структури країни.

8. *Деформуючий вплив має глобалізація на такий елемент правової системи як правосвідомість.* Законодавцю важливо розуміти, що саме в правовому менталітеті суспільства закладено глибокі вихідні культурні та етнічні основи права, так само як і всієї правової системи держави. Право не може бути ефективним, якщо розглядати його виключно як сукупність юридичних норм і представляти як вихідний початок тільки волю суб'єктів, які здійснюють державну владу. Варто визнати, що підґрунтям права є саме правоментальні настанови.

Своєчасним вбачається питання щодо наслідків глобалізації для розвитку національних правових систем, оскільки глобалізаційні процеси супроводжуються, з одного боку, поступовим стиранням існуючих правокультурних відмінностей, універсалізацією та стандартизацією права, а з іншого боку, наростанням конфліктності, суперечливості як самих національних правових систем, так і їхньої взаємодії. Якщо позитивне право не буде втілювати правоментальні установи, то воно виявиться набором нездатних забезпечувати якісне регулювання суспільних відносин норм, деформуючи суспільну правосвідомість і породжуючи численні протиріччя [4, с. 415]. Продуктивним є рівноправний діалог різних правових культур, який, з одного боку, допомагає подолати замкнутість і однобічність поглядів та підходів кожної з них, а з іншого — не сприяє їхньому злиттю,

оскільки кожна зберігає свою органічну єдність, цілісність та неповторність [16, с. 123].

У цьому аспекті О. С. Передерій і Є. І. Григоренко звертають увагу, що на сучасному етапі державотворення активізація проєвропейської політики України та подальше реформування національного права в напрямі імплементації європейських моделей суспільного регулювання є важливим політико-правовим чинником еволюції трансформації не лише правової системи держави у формальному значенні, а й правосвідомості широких мас населення [9, с. 62].

9. Серед загальних тенденцій розвитку права в умовах глобалізації чіткіше виділяються й інші, зокрема розширення юридичного сектору, який стосується прав людини і громадянина. Аналіз законодавства, прийнятого після Другої світової війни та особливо наприкінці ХХ ст. свідчить про те, що ця тенденція значною мірою проявляється як на національному, так і на глобальному й регіональному рівнях. Про це свідчать, зокрема, такі численні міжнародні договори як: Загальна декларація прав людини, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини), Декларація прав дитини, Конвенція про запобігання злочину геноциду і покарання за нього, Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Конвенція про політичні права жінок, Конвенція про скорочення безгромадянства та інші подібні документи, прийняті на глобальному та регіональному рівнях.

Про посилення розглянутої тенденції свідчать також спеціальні закони, які стосуються прав людини та громадянина, прийняті на національних рівнях держав і правових систем, а крім того, глави та розділи конституційних актів, у яких декларуються різноманітні права та свободи. Так, основним орієнтиром розвитку вітчизняної правової системи проголошується пріоритет людської особистості, її прав і свобод, який знайшов своє відображення у ст. 3 Конституції України. А ст. 59 Конституції закріпила право на професійну правничу допомогу кожному громадянину України, зокрема й безоплатну [7]. Це право на правову допомогу, гарантоване ст. 6 Конвенції про захист прав

і основних свобод людини 1950 р., ратифікованої законом України № 475/97/ВР від 17 липня 1997 р. [12].

10. Сьогодні все більш простежується такий напрям розвитку права, як тенденція політизації права, яка проявляється зокрема у тому, що право все частіше використовується на глобальному, регіональному та національному рівні для вирішення суто політичних та політично значущих проблем, що право взагалі, а публічне право зокрема все більше має політизований характер.

Одним із феноменів політичної глобалізації сучасних державотворчих процесів в Україні є сприйняття міжнародних виборчих стандартів, які мають велику політико-правову цінність. Значимість таких стандартів стала особливо помітною в ХХІ столітті, коли багато держав у межах міжнародного публічного права гармонізують принципи, на яких будуються їхні правові системи, визнаючи право громадян на рівний доступ до інформації, на участь в управлінні країною, право обирати та бути обраними як основні права людини.

Процес глобалізації набуває істотних масштабів і вносить певні зміни до координації та взаємодії національних суспільств і міжнародної системи права. Дедалі тісніше розвиваються міждержавні зв'язки різної направленості, що є відображенням проникнення права у соціум, але на більш загальному рівні. На сьогодні жодна держава не може існувати та розвиватися автономно. Тільки спільно держави можуть забезпечити необхідний рівень керованості світовою системою, без чого неможливе вирішення багатьох складних глобальних проблем.

Актуальність реального втілення норм міжнародного права пояснюється низкою причин: зростання кількості договірних джерел у сфері міжнародних відносин; необхідність зміцнення довіри між державами; важливість утвердження законності в діяльності органів виконавчої влади, судів, прокуратури; сприяння підвищенню ефективності правозастосовної практики. Звісно ж, для цього потрібні відповідні оновлення у змісті міжнародного та національного права. Важливим є системний аналіз правотворчого процесу, його ефективності з урахуванням глобальних викликів, певне оцінювання механізму соціального регулювання загалом.

Сьогодні перед Україною стоять масштабні завдання щодо юридичної гармонізації законодавства національного з наднаціональним та міжнародним. Наша держава має виробити таку геополітичну стратегію, яка сприятиме її ефективному правовому, економічному, політичному та духовному розвитку. Нагальною метою для сучасної України є розробка геостратегічного проекту, який дозволив би їй зайняти достойне місце у світових глобальних процесах і репозиціонувати свій геополітичний статус, аби він загалом змінив ставлення до України з боку світової спільноти.

Висновки. Тенденцією сьогодення є інтернаціоналізація провідних правових систем та наростання на цій основі спільного в нормативно-правовому житті сучасної цивілізації. Саме глобалізація є одним із найважливіших чинників, які суттєво впливають на подальший розвиток значимих сфер життя суспільства, на сучасне право загалом, що, своєю чергою, обумовлює вдосконалення національних законодавств, їхню реалізацію практично у світовому масштабі. Правові системи держав мають розвиватися щоб бути здатними оптимально взаємодіяти між собою, включаючи міжнародне право. Потреба в такій взаємодії спрямована на ефективне виконання власних функцій. Прагнення держав підвищувати повагу до верховенства права в міжнародних та внутрішніх справах сприятиме розвитку світової системи.

Список використаних джерел:

1. Бірюков Р. М. Глобалізація та її вплив на правову сферу. Порівняльно-правові дослідження. 2009. № 2. С. 36–40.
2. Войтович Р. В. Вплив глобалізації на розвиток сучасного світу. 2013. URL: <http://www.vidkryti-ochi.org.ua/2013/06/blog-post.html>
3. Войтович Р. В. Глобалізація та її вплив на систему державного управління: аналіз, проблеми, перспективи: монографія. Чернівці: Технодрук. 2011. 368 с.
4. Гоша І. О. Вплив глобалізації на розвиток конституційного права в контексті забезпечення європейських правових стандартів. Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Право. 2014. Вип. 7. С. 67–75
5. Дядюша А. Р. Вплив глобалізації на нормативну складову правової системи. 36. наук. статей за матеріалами V Всеукр. наук. практ.

- конф. з европ. права, м. Харків, 12 листоп. 2021 р. / редкол. : Д. В. Лученко, І. В. Яковюк та ін. Харків, 2021. С. 258–262.
6. Євінгов В. Пряме застосування міжнародних стандартів прав людини (коментар до статті 9 Конституції України). Український часопис прав людини. Київ, 1998. № 1. С. 26–28.
 7. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
 8. Луць ІІ. А. Європейські міждержавні правові системи та проблеми інтеграції з ними правової системи України (теоретичні аспекти): монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. 304 с.
 9. Передерій О. С., Григоренко Є. І. Еволюція нормативних основ європейської інтеграції України на сучасному етапі державотворення. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право». 2020. № 29. С. 60–66. URL: <https://periodicals.karazin.ua/law/article/view/15655>
 10. Плавич В. П. Проблеми впливу процесів конвергенції на сучасне право і державу. Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Серія Правознавство, Астропринт. Одеса, 2014. Том 19, Вип. 1 (22). С. 7–20.
 11. Плавич В. П. Становлення і розвиток сучасного права в умовах глобалізації. Правова держава. 2018. № 30. С. 28–35. URL: <http://pd.onu.edu.ua/article/view/132827/137202>
 12. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Першого протоколу та протоколів N 2, 4, 7 та 11 до Конвенції. Закон України від 17.07.1997 № 475/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text>
 13. Стрільчук В. А. Феномен глобалізації в національній правовій доктрині. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». Т. 16 / голов. ред. М. В. Афанасьєва ; МОН України, НУ «ОЮА». Одеса : Юрид. л-ра, 2015. С. 354–363.
 14. Храмов В. Українсько-російські відносини: моделі національної безпеки. Віче. 2004. №. 6. С. 89–119.
 15. Чубко Т. П. Глобалізація: поняття, вплив на сучасні державу і право. Форум права. 2010. № 1. С. 396–405. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-1/10htpdip.pdf>
 16. Яковюк І. В. Правова культура як характеристика якісного стану правової системи. Право України. 2013. № 1. С. 117–132.

References :

1. Biriukov R. M. (2009). Hlobalizatsiia ta yii vplyv na pravovu sferu. *Porivnialno-pravovi doslidzhennia*. № 2. pp. 36–40.

2. Voitovych R. V. (2013). Vplyv hlobalizatsii na rozvytok suchasnoho svitu. URL: <http://www.vidkryti-ochi.org.ua/2013/06/blog-post.html>
3. Voitovych R. V. (2011). Hlobalizatsiia ta yii vplyv na systemu derzhavnoho upravlinnia: analiz, problemy, perspektyvy. Chernivtsi: Tekhnodruk.
4. Hosha I. O. Vplyv hlobalizatsii na rozvytok konstytutsiinoho prava v konteksti zabezpechennia yevropeiskyykh pravovykh standartiv. Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu. Seriiia : Pravo. 2014. issuer. 7. pp. 67–75
5. Diadiusha A. R. (2021). Vplyv hlobalizatsii na normatyvnu skladovu pravovoi systemy. Zb. nauk. statei za materialamy V Vseukr. nauk. prakt. konf. z yevrop. prava, m. Kharkiv, 12 lystop. 2021 r. Luchenko D. V., Yakoviuk I. V. (Eds.). (2021). Kharkiv, pp. 258–262.
6. Yevintov V. (1998). Priame zastosuvannia mizhnarodnykh standartiv prav liudyny (komentar do statti 9 Konstytutsii Ukrainy). *Ukrainskyi chasopys prav liudyny*. Kyiv, № 1. pp. 26–28.
7. Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996 r. № 254k/96-VR. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. № 30. art. 141.
8. Luts JI. A. (2003). Yevropeiski mizhderzhavni pravovi systemy ta problemy intehratsii z nymy pravovoi systemy Ukrainy (teoretychni aspekty). Kyiv: *In-t derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy*.
9. Perederii O. S., Hryhorenko Ye. I. (2020). Evoliutsiia normatyvnykh osnov yevropeiskoi intehratsii Ukrainy na suchasnomu etapi derzhavotvorennia. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriiia «Pravo»*. № 29. pp. 60–66. URL: <https://periodicals.karazin.ua/law/article/view/15655>
10. Plavych V. P. (2014). Problemy vplyvu protsesiv konverhentsii na suchasne pravo i derzhavu. Visnyk *Odeskoho natsionalnoho universytetu imeni I. I. Mechnykova. Seriiia Pravoznavstvo*, Astroprynt. Odesa, Voll 19, issuer. 1 (22). pp. 7–20.
11. Plavych V. P. (2018). Stanovlennia i rozvytok suchasnoho prava v umovakh hlobalizatsii. *Pravova derzhava*. № 30. pp. 28–35. URL: <http://pd.onu.edu.ua/article/view/132827/137202>
12. Pro ratyfikatsiiu Konventsii pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod 1950 r., Pershoho protokolu ta protokoliv N 2, 4, 7 ta 11 do Konventsii. Zakon Ukrainy vid 17.07.1997. № 475/97-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text>
13. Strilchuk V. A. (2015). Fenomen hlobalizatsii v natsionalnii pravovii doktryni. Naukovi pratsi Natsionalnoho universytetu «Odeska yurydychna akademiiia». Voll. 16. Afanasieva M. V. (Ed.). (2015). ; MON Ukrainy, NU «OlUA». Odesa : Yuryd. l-ra, 2015. pp. 354–363.
14. Khramov V. (2004). Ukrainsko-rosiiski vidnosyny: modeli natsionalnoi bezpeky. *Viche*. № 6. pp. 89–119.
15. Chubko T. P. (2010). Hlobalizatsiia: poniattia, vplyv na suchasni derzhavu i pravo. *Forum prava*. № 1. pp. 396–405. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010–1/10htpdip.pdf>

16. Yakoviuk I. V. Pravova kultura yak kharakterystyka yakisnoho stanu pravovoi systemy. Pravo Ukrainy. 2013. № 1. pp. 117–132.

K. A. Rahulina

**Reciprocal Influence of International and National Law:
Globalization Challenges**

Abstract. *The paper deals with the impact of globalization processes on the development and functioning of the legal sphere at the international level in general and at the national level in specific. The author considers the globalization trends of transformations in the institutional, functional, ideological, effectual, and normative legal components. The global legal system formation process is continuous, complex, broader, and more profound than strictly national legal standardization. The expediency and significance of conducting a thorough analysis of current trends in legal development as a necessary scientific foundation for harmonizing the legal system of Ukraine with universally recognized European and international legal standards, principles, and values is substantiated.*

The article's author draws attention to the fact that every state of the world, regardless of the level of development, must find an opportunity to fit into the global environment. Otherwise, it runs the risk of global isolation, which, in turn, will trigger its socio-political and economic degradation. Simultaneously, it was emphasized that the substitution of national interests with global ones gives rise to new challenges to national security, evidenced by certain countries' attempts to subjugate the interests of another nation-state. Adverse consequences include the growth of socio-political and ethnic conflicts, which disrupt the system of social development of dynamic balance, depriving it of the possibility of sustainable development and effective operation. Therefore, the main objective of ensuring national security in a globalized world is to create opportunities for the realization of the interests of the individual, society, and state, which corresponds to the framework of national interests consistent with those of the global system.

Legal globalization, the progressive development of universal properties, norms, forms, and procedures of legal and social life, is a crucial stage that demonstrates the ability of law to regulate the processes of social globalization within the framework of the general (universally binding and mandatory) legal order for both domestic and international relations. The article also stresses that globalization inevitably affects not only external aspects of legal matter – namely,

the nature of relations between legal systems and between legal families. Nevertheless, it is undeniable that globalization simultaneously affects internal legal changes.

Today's trend is the internationalization of the leading legal systems and the increase towards commonality in the legal life of modern civilization. Globalization is among the essential factors that affect the further development of significant spheres of society, modern law in general, which, in turn, leads to improving national legislation and its enforcement on a global scale. States' legal systems should develop to be capable of optimal interaction with each other, including through international law. Such interactions act as prerequisites for the effective performance of their functions. The commitment of states to enhance respect for the rule of law in international and internal affairs contributes to the development of the global system.

Ukraine is currently facing large-scale problems within the legal harmonization of national legislation with supranational and international standards. Our state must develop a geopolitical strategy to contribute to its effective legal, economic, political, and spiritual development. The urgent goal for modern Ukraine is to develop a geostrategic project that would allow it to take its rightful place in the global processes and reposition its geopolitical status to change the way the international community sees our country and nation.

Keywords: domestic law, international law, legal harmonization, national security, globalization